

Jakarta: begrijpelijke taal voor kerk en school

Reisbrief 5 (22-27 juni 2012)

Op vrijdagmorgen (22 juni) om 9 uur was ik terug in Jakarta. Ik was om half 6 vertrokken uit Salatiga. Erg druk was het nog niet onderweg, zodat ik ruim op tijd op het vliegveld in Semarang aankwam. Het vliegtuig vertrok op tijd. In Jakarta stond de chauffeur van Wisma PGI me al op te wachten. De autorit duurde bijna net zo lang als de vlucht van Salatiga naar Semarang. In Wisma PGI ontmoette ik ook weer Dick Mak. We hebben geregeld contact gehad. Samen hebben we de nieuwe voorzitter van de SETIA-stichting, mw Funny Esther, ontmoet tijdens een etentje in Hotel Borobudur. 's Zondags heb ik gepreekt in de Nederlandse kerkdienst (in een wel heel andere setting dan de zondag ervoor in Ngaduman). Maandag heb ik Mariam en Marianus hier gehad voor vertaalwerk en overleg. En dinsdag vond het laatste seminar (het 9^e!) plaats, bij SETIA. Warm en bedompt maar leuk, en de studenten hadden er merkbaar plezier in. Na afloop heb ik op verzoek nog wat advies gegeven aan het pas weer tot leven geroepen *Delima*, de uitgeverijtak van Setia. Op de terugweg naar Wisma PGI was het *macet total*, overall file. Gelukkig had ik gezelschap: Pak Kembong, een van de SETIA-collega's (afkomstig uit Rantepao, Toraja), met wie ik het altijd goed kon vinden. En nog.

De Nederlandse kerkdienst

Begin dit jaar was op tv de serie *Van Dis in Indonesië* te zien (er is ook een dvd van uitgekomen). In een van die uitzendingen stond het Nederlands centraal, ooit ook de voertaal in – toen nog – Nederlands Indië. Wat is daarvan nog over? Van Dis neemt de kijker niet alleen mee de straat op, waar overal op en langs de weg ontelbaar veel Nederlandse woorden te lezen zijn (knalpot, vermak, velg) en naar het historisch archief in Jakarta, maar ook naar de Nederlandse kerkdienst die nog elke zondagmorgen wordt gehouden in de *Gereja Imanuel*, de vroegere Willemskerk. Hij interviewt er de dominee en ook enkele kerkgangers, onder wie de nestor, een gepensioneerde luchtmachtcommandant van 92 jaar oud. Het zijn allemaal overtuigde Indonesische staatsburgers, maar het Nederlands is en blijft hun moedertaal. Intussen is hun aantal geslonken tot hoogstens 15 personen. Met een paar Nederlandse bezoekers erbij, wordt de kerkdienst bijgewoond door nog geen 20 mensen. Het doet nostalgisch aan, maar laten ze dat niet horen. Voor hen is het een serieuze en emotionele aangelegenheid. Dit hoort bij hun identiteit.

DE WILLEMSKERK TE BATAVIA

Na aankomst in Indonesië had ik 's zondags de Nederlandse dienst al bijgewoond. Later op Papoea kreeg ik een mailtje van Ibu Josefien: of ik, terug in Jakarta, niet nog es in de Nederlandse dienst zou willen voorgaan, net als in de jaren 2000-2003. Ik heb maar toegestemd en zo sta ik op zondagmorgen 24 juni weer op de kansel van de Immanuelkerk, met vóór mij maar 15 kerkgangers. Toch wordt het een mooie dienst. Oké, er zijn maar weinig mensen en de organist weet ook geen wijs te houden en de voorlezer strompelt door de tekst heen, maar om samen met dit groepje bejaarden (dat zijn het voor het grootste deel) ere-

dienst voor God te mogen houden, is toch wel ontroerend. Na de dienst, onder de koffie op de achterveranda, noemen ze het zelf een "verademing." Hoelang deze kerkdiensten nog doorgaan, wie zal het zeggen. Maar ze zijn op dit moment nog van betekenis, kennelijk niet voor die paar duizend Nederlanders die in Jakarta wonen en werken, maar wel voor dit handjevol Indische bejaarden.

LITINDO: het vertaalwerk van Mariam

Mariam Waang, de vrouw van Marianus, ontwikkelt zich steeds meer tot een goede vertaalster. Ze heeft intussen alle cursussen Nederlands met succes gevolgd bij Erastaal (de taalafdeling van het Erasmushuis, het cultuurcentrum bij de NL-Ambassade in Jakarta). Ze heeft al een mooi aantal boeken vertaald. Eerst enkele eenvoudige boekjes, maar nu is ze bezig met een stevige klus: de vertaling van een commentaar op 1 Korintiërs (geschreven door dr Dean Anderson, CNT-serie). Dat valt haar nog niet mee, want behalve aan de *brontaal* (het Nederlands), moet ze ook rechtdoen aan de *doeltaal* (het Indonesisch). De boeken moeten goed leesbaar zijn in de Indonesische omgangstaal.

We nemen de tijd om Mariams vertaalwerk te bespreken. Samen met Marianus komt ze daarvoor naar Wisma PGI. Daar kunnen we in alle rust op de veranda zitten werken. Marianus heeft een studieboek bij zich en gaat daarmee aan een apart tafeltje zitten. Maar hij heeft toch ook wel veel belangstelling voor het materiaal dat ik van Percik in Salatiga heb meegenomen over 'lokale theologie'. Algauw is hij erin verdiept. Aan zijn reacties te horen (vaak alleen maar een zucht of 'ts, ts'), is hij het er niet altijd mee eens. Intussen nemen Mariam en ik een stuk vertaling door van het boekje van ds Rob Visser over Hooglied, *Ik hou zo van je*. Dit is een eenvoudige en vooral praktische uitleg van het boek Hooglied, heel geschikt voor de jongeren (aanbevolen!). Er staan alleen wel wat citaten in uit de Kanttekeningen bij de Statenvertaling en uit Zuid-Afrikaanse boeken. Daar is Mariam in vastgelopen. Begrijpelijk. Wie snapt er nu wat de betekenis is van 'gespijsd en gelaafd' en 'hierdie siening'? Maar samen komen we er wel uit. We praten ook over de uitgave van enkele door Mariam bewerkte scripties en over haar activiteiten als vertegenwoordiger van LITINDO.

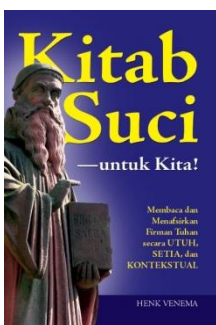
Met Mariam neem ik een stuk vertaling door van een boekje over Hooglied ("Ik hou zo van je").

Intussen verdiept Marianus zich in de lokale theologie van Percik, terwijl een mooie Javaanse Maria hem – kritisch? – op de vingers kijkt.

SETIA: seminar over bijbeluitleg

De nieuwe campus van SETIA, op het industrieterrein onder de rook van luchthaven Soekarno-Hatta, ligt niet naast de deur, gerekend vanuit Wisma PGI. Vroeger, vlakbij vliegveld Halim, trouwens ook al niet. In Jakarta doe je nooit iets 'eventjes', ook een boodschapje niet. Toch ben ik binnen het uur op

de campus. Daar word ik verwelkomd door Pak Adiputra, docent Nieuwe Testament (hij volgt ook de door NL gesponsorde M.Div/M.Th-opleiding van SETIA). Op zijn verzoek ga ik vandaag een seminar geven over de methode van bijbeluitleg, n.a.v. mijn boek *Kitab Suci – Untuk Kita!* (De Heilige Schrift – voor ons!) aan een groep studenten van het 2^e semester (er blijken later ook studenten uit hogere semesters aanwezig te zijn; prima natuurlijk). Het wordt een heel praktische studiedag: gewoon samen werken aan de uitleg van een bijbelgedeelte, het slot van het boek Handelingen over Paulus' evangelieverkondiging als gevangene in Rome. Zo kan ik meteen de door LITINDO uitgegeven verklaring op Handelingen (*Sungguh Merekalah Umat-Ku!*, de vertaling van C. van den Berg,

Proces om de volken) presenteren. En ook het onlangs verschenen boek van D. J. Zandbergen, *Jemaat yang Mengenal Kitab-kitab* (De gemeente die de Schriften kent – bijbelse kanoniek).

Ik ben aangenaam verrast door het niveau van deze studenten. Wanneer ik de bijbelverzen in de Griekse grondtekst op de beamer zet en hun vraag om die te vertalen en om die daarna te verge-

lijken met enkele bijbelvertalingen, komen ze daar best goed uit. Ze zijn zelf ook verrast: door alleen nog maar – als eerste stap – dit vertaal- en vergelijkingswerk te doen, krijg je al een heleboel gegevens binnen voor de uitleg. Dat bijvoorbeeld het allerlaatste woord van het boek Handelingen in de Griekse brontekst het woord ‘ongehinderd’ is, is toch wel heel bijzonder en van betekenis. Moet je es zien wat Paulus als vrij man op zijn zendingsreizen altijd aan hindernissen ervaren heeft! Nu hij in Rome gevangen zit, zou je toch verwachten dat hij nu wel helemaal moet stoppen, maar ... hij gaat door met zijn onderwijs, *vrijmoedig* en *ongehinderd*. Daarmee eindigt het boek Handelingen. God heeft het laatste woord. De Geest spreekt alle talen en doorbreekt alle grenzen. Een opsteker voor alle verkondigers na Paulus. De studenten doen enthousiast mee, ’s morgens en na de middagpauze opnieuw. Ze komen met vragen en aanvullingen, en vinden het jammer dat de dag zo snel voorbij is. Dat vind ik ook.

In de Groningse bijbelvertaling wordt Paulus’ gastvrijheid in Rome vertaald met de mooie uitdrukking “*Altied draaide zien deur noar binnen tou as ter ain bie hom aanlaip*” (als je door een deur binnegaat die naar binnen opendraait, stap je vanzelf het huis binnen; bij het openen van een deur-naar-buiten, moet je een stap terugdoen). In de Javaanse bijbelvertaling wordt voor ‘aanlopen’ of ‘bezoeken’ een woord gebruikt dat aangeeft dat de bezoeker een bekende voor Paulus is. Iemand dus die regelmatig bij hem komt. Maar of dat wel een juiste vertaling is? Deze vertalingen leverden op het seminar in ieder geval wel een aardige discussie op.

Links: op de foto met enkele van de studenten; boven: uitleg over de methode van bijbelverklaring; onder: de studenten doen actief mee; rechts: Pak Adiputra

Delima

Na het seminar heb ik nog een gesprek met ‘de mensen van Delima’. Delima is de uitgeverij-afdeling van SETIA. Deze bestaat intussen al heel wat jaren, maar er is tot nu toe niet veel meer uitgekomen dan zo nu en dan een jaarnaal, een intern uitgebrachte bundel van artikelen en bijdragen. Onlangs is er een nieuw Delima-team benoemd van vijf man, onder wie Pak Adiputra. Ze zijn best gemotiveerd en willen Delima graag nieuw leven inblazen en zo SETIA presenteren, niet alleen intern maar vooral ook aan de ‘buitenwereld’. Ze hebben al grootse ideeën voor de uitgave van een tijdschrift, van jaarnaals en boeken. Ze willen mijn advies en graag ook een structurele samenwerking met LITINDO. Er wordt niet meteen om geld gevraagd, maar de financiële kant van de zaak is natuurlijk wel een van de speerpunten.

Ik adviseer hun om eerst maar eens een haalbaarheidsonderzoek te doen en op basis van de uitkomsten daarvan dan realistische plannen te maken. Is er eigenlijk wel behoefte aan nog een tijd-

schrift, en zo ja wat komt daar dan bij kijken? Waarom niet ingestoken bij het tabloid *Reformatata* (de 'grote man' daarvan, Bigman Sirait, heeft immers al connecties met SETIA). Wat is eigenlijk de noodzaak om zelf boeken uit te geven (en dan ook aan de man te brengen en te distribueren) ipv via een bestaande uitgever als *Bina Kasih* te werken? En vooral: wat zijn de *ins & outs* van het uitgeversvak en hoe zit het met de bedrijfsfinanciering? Wil Delima wat worden, dan zal het zelfstandig en professioneel moeten worden opgezet. Laten ze vooral klein beginnen. Ik bied hun de door Mariam al bewerkte scripties aan. Die zouden zij als proefuitgave intern kunnen uitbrengen en aan de man brengen. En laten ze ook zelf eerst es aan het schrijven gaan, om het goede gevoel te krijgen.

In plaats van hen te stimuleren tot ondoordachte plannen, probeer ik hen met beide benen op de grond te zetten. Ik heb daarbij niet de bedoeling om hen te demotiveren, maar juist om hen aan te moedigen. Wil Delima wat worden – en waarom zou dat niet kunnen? – dan moet het meteen goed worden aangepakt.

Met dit seminar op SETIA zit mijn werkreis er op. Later zal ik nog een gesprek hebben met Pak Yoel en Ibu Yasinta van Bina Kasih, met name over de aanlevering van nieuwe manuscripten. Bina Kasih blijft openstaan voor de uitgave van LITINDO-boeken, al gaat het ook in Indonesië momenteel niet zo florissant op de boekenmarkt.

Ik zie terug op een mooie en zinvolle werkreis. Alle plannen konden worden gerealiseerd. Ik heb LITINDO mogen presenteren en gezien hoe God dit boekenwerk zegent. Ik ben ook persoonlijk weer gestimuleerd om met dit prachtige werk door te gaan. Maar nu eerst vakantie! Samen met Atsje en Jos, in Indonesië!

Hartelijke groet, Henk Venema, alias Paheng

